

Verbeter de begeleiding bij keuze vast-variabel

Op hun pensioendatum kunnen deelnemers kiezen voor een vast of variabel pensioen. Pensioenuitvoerders zijn verplicht hun deelnemers bij deze belangrijke keuze te helpen. De wet biedt daar een standaardmodel voor, dat zowel de presentatie als de berekening van de keuze-informatie voorschrijft. Dit model biedt echter niet altijd de informatie die deelnemers nodig hebben. Ook past een standaardmodel niet meer in een tijd waarin vormverplichtingen juist worden losgelaten. De keuzebegeleiding kan en moet beter.

De keuze voor een vast of variabel pensioen (onderdeel van de Wet verbeterde premieregeling) is voor de meeste deelnemers niet eenvoudig. Deelnemers weten vaak weinig van pensioen, laat staan dat ze de verschillen tussen diverse pensioenproducten goed kunnen beoordelen. Maar deze keuze kan wel grote financiële gevolgen voor ze hebben. Daarom is wettelijk vastgelegd (Besluit uitvoering Pensioenwet artikel 7d) dat pensioenuitvoerders gebruik moeten maken van standaardmodellen voor de keuzebegeleiding van de deelnemers. Deze modellen zorgen ervoor dat deelnemers op een uniforme manier informatie ontvangen van pensioenuitvoerders over de verschillende uitkeringen. Deelnemers zouden daardoor makkelijker de uitkeringen met elkaar kunnen vergelijken en een beter onderbouwde keuze maken.

■ HUIDIGE INVULLING STANDAARDMODEL

De gedachte achter het standaardmodel is dus goed. De huidige invulling van het standaardmodel laat echter twee problemen zien. Ten eerste past het verplichte format niet goed binnen de klantreizen die pensioenuitvoerders voor het pensioneringsproces hebben ontwikkeld. Beter is het om de belangrijkste onderdelen van het model ver-

plicht te stellen, zodat pensioenuitvoerders kunnen bepalen waar in hun klantreis zij elk onderdeel tonen. Ten tweede is er nu niet één standaardmodel – verzekeraars en pensioenfondsen hanteren verschillende modellen – en geeft het gehanteerde model onvoldoende inzicht in de kenmerken van de verschillende uitkeringen. De beoogde uniformiteit wordt daardoor niet bereikt.

■ ONDERWEG NAAR HET NIEUWE STELSEL

Deze problemen moeten aangepakt worden om deelnemers beter te begeleiden bij het maken van de belangrijke keuze voor vast of variabel. Zeker met het oog op het nieuwe stelsel, wanneer meer deelnemers voor deze keuze komen te staan. Onderzoek van de Autoriteit Financiële Markten (AFM) heeft aangetoond dat deelnemers weinig gebruikmaken van de keuzemogelijkheden die zij hebben.¹ Voor de keuze tussen een vast of variabel pensioen geldt dit ook. Hier is dus ruimte voor verbetering.

■ VERPLICHTE INFORMATIEBLOKKEN

Pensioenuitvoerders die deelnemers de mogelijkheid bieden om van het opgebouwde kapitaal een pensioenuitkering aan te kopen, moeten bij de informatieverstrekking over hun product gebruikmaken van het standaardmodel. Dit standaardmodel mag zowel schriftelijk als digitaal worden aangeboden en is gelaagd opgesteld. De eerste laag bestaat uit de volgende 10 informatieblokken:

1. Uw persoonlijke gegevens
2. Uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen
3. Waar kunt u uit kiezen?
4. Hoeveel pensioen krijgt u?
5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?
6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen
7. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?
8. Wat zijn de kosten?
9. Kunt u uw pensioen bij een andere uitvoerder aankopen?
10. Wat moet u nu doen?

Mark Irwin
M. A. Irwin MSc FRM is Actuarieel adviseur en manager Expertisecentrum bij TKP.

Bij een aantal blokken geeft de pensioenuitvoerder informatie over het vaste én het variabele pensioen. Voor sommige blokken geldt dat er in een verdiepende laag aanvullende informatie gegeven moet worden. Als een pensioenuitvoerder een bepaald type pensioen zelf niet aanbiedt, kan volstaan worden met algemene teksten. Een pensioenuitvoerder die helemaal geen pensioenuitkering aanbiedt, hoeft het standaardmodel niet te gebruiken. Dit laatste is bijvoorbeeld een gangbare situatie bij premiepensioeninstellingen.

Uniformiteit in het standaardmodel ontbreekt, doordat verzekeraars en pensioenfondsen verschillende inhoud tonen.

■ UNIFORME BEREKENING

Niet alleen de informatie die deelnemers op basis van het standaardmodel krijgen is uniform. Ook de manier waarop gerekend wordt is uniform. Een belangrijk onderdeel van het standaardmodel is blok 4 van het model 'Hoeveel pensioen krijgt u?' waarin een prognose van de pensioenuitkering wordt getoond. Op basis van de uniforme rekenmethodiek (URM) wordt berekend hoe het pensioen zich in de komende 20 jaar zal ontwikkelen. De ontwikkeling wordt gebaseerd op 2.000 toekomstige economische scenario's. Uit die 2.000 scenario's worden voor elk prognosejaar 3 percentielen getoond. Naast de mediaan (het verwachte scenario) ook het 5^e (slecht weer) en 95^e percentiel (goed weer).

In blok 5 'Wat is de koopkracht van uw pensioen?' worden de toekomstige pensioenen berekend op basis van de URM. Deze zijn dan echter gecorrigeerd voor inflatie.

■ MAAR: UNIFORMITEIT NIET BEREIKT

De standaardmodellen zijn ontwikkeld door een koepelwerkgroep met onder andere vertegenwoordigers van het Verbond van Verzekeraars en de Pensioenfederatie. Initieel was het de bedoeling om één standaardmodel te ontwikkelen voor alle pensioenuitvoerders. Tijdens de ontwikkeling constateerde de werkgroep dat de kenmerken van de uitkeringen die verzekeraars en pensioenfondsen aanbieden fundamentele verschillen kennen. Daarom is besloten 2 modellen te ontwikkelen: een verzekeraarsmodel en een pensioenfondsenmodel. Beide modellen tonen de 10 verplichte informatieblokken, maar inhoudelijk laat een aantal blokken verschillen zien. Hierdoor wordt de gewenste uniformiteit dus niet bereikt.

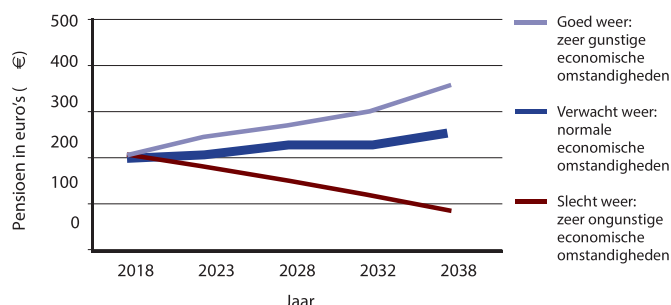
Het belangrijkste verschil tussen verzekeraars en pensioenfondsen zit hem in de vaste uitkeringen.

De Wet verbeterde premieregeling en de keuze vast-variabel: hoe zit het ook alweer?

Op 1 september 2016 trad de Wet verbeterde premieregeling (Wvp) in werking. Daarmee kwam er voor deelnemers aan een beschikbarepremieregeling een nieuwe mogelijkheid bij: om op de pensioendatum een variabel pensioen aan te kopen met het opgebouwde pensioenkapitaal. Tot die tijd werd het kapitaal omgezet in een vaste uitkering. Dit gebeurde bij de eigen pensioenuitvoerder of elders – deelnemers konden 'shoppen' en het kapitaal bij een andere pensioenuitvoerder onderbrengen voor de aankoop van een vaste uitkering.

De wet bepaalde verder dat al deze deelnemers moeten kunnen kiezen tussen een vast of variabel pensioen. En dat pensioenuitvoerders relevante informatie presenteren over de gevolgen en risico's van beide mogelijkheden. Als de eigen pensioenuitvoerder de vaste of variabele uitkering niet aanbiedt, hebben deelnemers het recht om die uitkering ergens anders aan te kopen. De Pensioenwet (artikelen 81 en 81a) bepaalt dat deelnemers bij verzekeraars en premiepensioeninstellingen altijd een shoprecht hebben. Bij sommige pensioenfondsen staat in het reglement dat de uitkering die wel wordt aangeboden, niet elders aangekocht mag worden. Als een pensioenfonds zowel een vaste als variabele uitkering aanbiedt, kan het zijn dat deelnemers alleen binnen het pensioenfonds een vast of variabel pensioen kunnen aankopen. Maar ze hebben wel altijd de keuze tussen vast of variabel.

Figuur 1: pensioenuitkering in 3 scenario's
(bron: voorbeeldmodel Verbond van Verzekeraars)

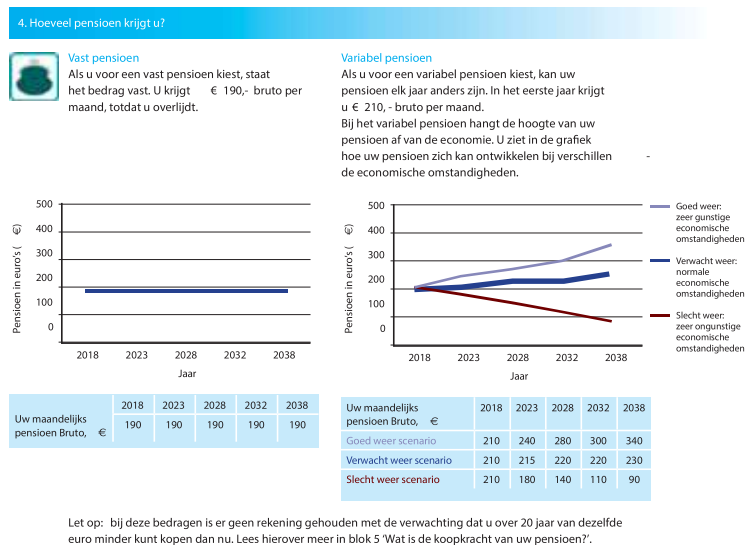

Bij verzekeraars is een vaste uitkering ook echt vast. Op de pensioendatum wordt een levenslange pensioenuitkering aangekocht die niet meer wijzigt (even afgezien van de situatie waarin deelnemers een indexatie inkopen). Bij pensioenfondsen zal de pensioenuitkering wel wijzigen als gevolg van indexaties en mogelijke pensioenverlagingen. Daarom wordt in het pensioenfondsenmodel over een 'stabiel' pensioen gesproken, in plaats van een vast pensioen.

■ ZICHTBAAR VERSCHIL

Dit verschil tussen een vast en een stabiel pensioen komt het duidelijkste tot uitdrukking in blok 4 van het model 'Hoeveel pensioen krijgt u?'

1 <https://www.afm.nl/nl-nl/professionals/doelgroepen/pensioenuitvoerders/sectorbeeld-pensioenen>.

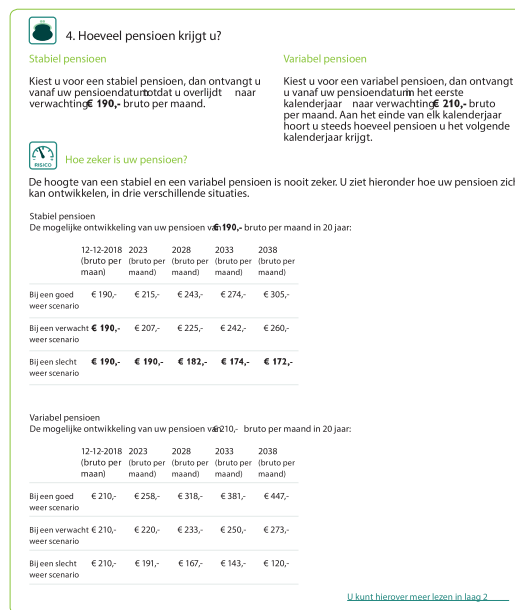
Figuur 2: standaardmodel blok 4 'Hoeveel pensioen krijgt u?' (bron: voorbeeldmodellen Verbond van Verzekeraars en Pensioenfederatie)

(zie figuur 2). Bij de verzekeraars krijgen deelnemers hier een horizontale lijn te zien. Ongeacht de economische omstandigheden blijft het pensioen immers gelijk. Bij pensioenfondsen hebben de economische omstandigheden wel invloed op het pensioen en worden dus – net als bij het variabele pensioen – 3 lijnen getoond. Waarbij overigens de lijngrafiek pas in laag 2 van het pensioenfondsenmodel wordt getoond.

Bij verzekeraars is een vaste uitkering ook echt vast.

Een ander belangrijk verschil is de manier waarop verzekeraars en pensioenfondsen inzicht geven in de risico's die verbonden zijn aan de pensioenuitkeringen. Dat begint al bij de titel van blok 6. Bij pensioenfondsen heet dit 'De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen' en bij verzekeraars 'Hoe sterk kan uw pensioen veranderen?'. Ook de invulling van dit blok verschilt. In het verzekeraars-model wordt de zogeheten schommelingenmeter aan deelnemers getoond. Bij de pensioenfondsen gebeurt dat niet (over de schommelingenmeter later meer).

Al deze verschillen zorgen ervoor dat de gewenste uniformiteit niet helemaal bereikt wordt. Dit komt de begeleiding van de deelnemer niet ten goede. Voor een deel valt er niet aan deze tweespalt te ontkomen – er is nou eenmaal een verschil tussen pensioenen bij pensioenfondsen en bij verzekeraars. Maar er zijn wel degelijk mogelijkheden om dit te verbeteren en het deelnemers eenvoudiger te maken.

SECTOR NEEMT INITIATIEF TOT VERBETERING

Het Verbond van Verzekeraars en de Pensioenfederatie werken samen een aantal mogelijke verbeteringen uit. Daarvan zijn er drie al eerder opgenomen in de evaluatie van de Wvp door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). In deze evaluatie, die eind 2019 is uitgevoerd, constateert SZW ook dat de keuzebegeleiding binnen de Wvp beter moet.² Specifiek voor de keuze tussen een vast een variabel pensioen staan in de evaluatie de volgende verbeterpunten:

1. Meer uniformiteit in terminologie
2. Verbeteren bestaande schommelingenmeter
3. Introductie van een impacttabel

MEER UNIFORMITEIT IN TERMINOLOGIE: WORDT AAN GEWERKT

Het eerste verbeterpunt is voor een deel al uitgewerkt. Het Verbond van Verzekeraars heeft op de eigen website³ een begrippenlijst opgesteld. Voorbeelden van daar genoemde begrippen zijn: 'risicoprofiel', 'langleven risico' en 'bonus bij leven'. Bij alle begrippen wordt een korte beschrijving gegeven van de betekenis. Doordat alle verzekeraars de begrippen op dezelfde manier hanteren, kan daarover bij deelnemers geen verwarring meer ontstaan. De Pensioenfederatie heeft een dergelijke begrippenlijst nog niet op de website staan.

SCHOMMELINGENMETER: VOLDOET NOG NIET

De andere twee verbeterpunten betreffen de manier waarop risico's inzichtelijk worden gemaakt voor deelnemers. In april 2021 bracht de AFM een rapport uit met daarin de uitkomsten samengevat

Figuur 3: Schommelingenmeter (bron: voorbeeldmodel Verbond van Verzekeraars)

6. Hoe sterk kan uw pensioen per jaar veranderen?

Voor uw keuze is het belangrijk om te weten hoeveel uw pensioen ieder jaar kan veranderen. Hoe groot die schommelingen kunnen zijn, verschilt per pensioen en per pensioenuitvoerder. Om uitvoerders en de verschillende pensioenen met elkaar te kunnen vergelijken, drukken we dit uit in een getal van 1 tot 7. Hoe groter het getal, hoe groter de kans dat uw pensioen sterk verandert.

Vast pensioen

Het getal 1 betekent dat de hoogte van het pensioen vaststaat. De uitkering daalt of stijgt niet.

Variabel pensioen

Het getal 5 betekent dat het pensioen jaarlijks behoorlijk kan veranderen. Het pensioen kan stijgen, maar ook dalen.

van meerdere door hen uitgevoerde onderzoeken naar variabele uitkeringen.⁴ Een van de bevindingen van de AFM is dat het voor deelnemers onvoldoende duidelijk is welke risico's zij lopen. De focus ligt vaak op het beleggingsrisico, maar ook andere risico's spelen een rol, zoals het micro- en macrolanglevenrisico.

Het is echter niet eenvoudig om op een laagdrempelige en begrijpelijke manier deelnemers inzicht te geven in deze risico's. Met de schommelingenmeter in het huidige model van de verzekeraars wordt dit wel geprobeerd. Deze meter is een visuele schaal van 1 tot en met 7, waarbij 1 de laagste score is en een uitkering met het minste risico toont. Een uitkering met cijfer 7 heeft het hoogste risico.

De huidige opzet voldoet echter om twee redenen niet, daarom heeft de Pensioenfederatie de schommelingenmeter niet in het eigen model opgenomen. De eerste tekortkoming is dat er alleen naar beleggingsrisico's inclusief het renterisico wordt gekeken. Precies het punt dat de AFM maakt. Als gevolg daarvan staat een vast pensioen bij verzekeraars altijd op 1. Deelnemers lopen na de pensioendatum immers geen beleggingsrisico's meer en de hoogte van het pensioen staat levenslang vast. Wordt echter ook rekening gehouden met het inflatierisico, dan verandert dit beeld. De hoogte van het pensioen staat weliswaar vast, maar het pensioen wordt wel steeds minder waard als gevolg van inflatie.

De andere tekortkoming is de maatstaf bij de huidige schommelingenmeter. Nu leidt elke (sterke) verandering tot een toename van de risicoscore. Er is echter een groot verschil tussen stijgingen en dalingen van pensioenen: dalingen zullen als onwenselijk worden ingeschat door deelnemers, stijgingen natuurlijk niet.

■ NAAR EEN RISICOMEETLAT

Het Verbond van Verzekeraars en de Pensioenfederatie werken daarom aan een schommelingenmeter 2.0. Deze zal waarschijnlijk de risicomeet-

lat gaan heten. Bij de risicomeetlat wordt ook gewerkt met een schaal van 1 tot en met 7. De focus ligt echter op dalingen van het pensioen. En er wordt rekening gehouden met inflatie. Andere risico's worden niet meegenomen in de risicomeetlat, omdat dit complex is en de toegevoegde waarde ervan beperkt is.

■ OPLOSSING: IMPACTTABEL

Om toch meer inzicht te geven in de risico's die deelnemers lopen, heeft het Verbond van Verzekeraars een impacttabel ontwikkeld. Deze impacttabel toont voor elk risico afzonderlijk wat de gevolgen zijn van een schok op het pensioen van deelnemers. Denk aan een verandering van de rente met *1%-punt*, een waardeverandering van zakelijke waarden met *20%*, of een verandering van de levensverwachting met *1 jaar*.

De impacttabel zal niet worden opgenomen in het standaardmodel. Daarvoor is de informatie voor veel deelnemers te specifiek en gedetailleerd. In plaats daarvan zullen verzekeraars de tabel op hun websites aan deelnemers tonen. De Pensioenfederatie is hier nog over in beraad.

■ VORMVERPLICHTING IS BEPERKEND VOOR DEELNEMERS

Hoewel de sector samenwerkt aan de inhoudelijke verbetering van de standaardmodellen, blijft de belangrijkste tekortkoming van het model vaak onbesproken. Die gaat over de vormverplichting van het model. De vorm past namelijk niet bij de klanten die pensioenuitvoerders en pensioenuitvoeringsorganisaties heel bewust hebben uitgewerkt. Door niet de vorm als geheel te verplichten, maar

2 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/11/11/tk-av-156940-evaluatie-wet-verbeterde-premieregeling>.

3 <https://www.vanatotzekerheid.nl/begrippen/variabel-pensioen/>.

4 <https://www.afm.nl/nl-nl/nieuws/2021/april/variabele-pensioenuitkering-sluit-onvoldoende-aan>.

de losse blokken, kan het aan pensioenuitvoerders overgelaten worden waar ze die blokken in de klantreis tonen.

De keuze voor een vast of variabel pensioen is namelijk niet de enige keuze die deelnemers moeten maken. Er zijn diverse flexibiliseringsmogelijkheden, zoals een hoog/laag-constructie, vervroegen of uitstel van het pensioen en uitruil van partnerpensioen naar ouderdompensioen of omgekeerd. In sommige gevallen kunnen deelnemers bij de keuze voor een variabel pensioen ook kiezen voor een vaste stijging of daling van het pensioen. Al deze keuzes moeten deelnemers in samenhang kunnen bekijken. Het vaste format van het standaardmodel is daar niet geschikt voor.

■ WEL TOEGEVOEGDE WAARDE

Door de vormverplichting los te laten kan op het juiste moment in het keuzeproces de relevante informatie gegeven worden. Bij gebruikerstests van TKP bleek dat het standaardmodel voor de meeste deelnemers te veel informatie bevat, maar dat sommige onderdelen wel degelijk veel toegevoegde waarde bieden. De prognoses van de uitkeringen waren hier het belangrijkste voorbeeld van. Als gevolg van deze tests hanteert TKP in het keuzeproces nu een gelaagde structuur waarbij sommige elementen van het model eerder getoond worden dan andere. Het totale standaardmodel kan in een verdiepende laag worden gevonden.

In de conceptversie van de Wet toekomst pensioenen (Wtp) is opgenomen dat de vormverplichting voor het UPO en Pensioen 1-2-3 zal komen te vervallen. Voor de duidelijkheid: dit betreft dus niet de inhoud van die documenten, maar de manier waarop die inhoud aangeboden wordt. Het is een gemiste kans dat het standaardmodel daar ook niet in is opgenomen.

■ DOOR WET TOEKOMST PENSIOENEN GROEIT BELANG GOEDE KEUZEBEGELEIDING

Met de Wtp en de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel wordt het standaardmodel relevanter dan ooit. Doordat uitkeringsovereenkomsten verdwijnen, krijgen meer deelnemers te maken met het standaardmodel. Hoewel in het Nieuwe Pensioencontract het standaardmodel niet gehanteerd hoeft te worden – er is immers geen keuze op de pensioendatum – blijft de Wvp wel bestaan. En

daarmee ook de keuze tussen een vast of variabel pensioen.

Bovendien komen er steeds meer keuzes bij, zoals de mogelijkheid om een bedrag ineens op te nemen. Waarschijnlijk zullen pensioenuitvoerders meer variaties en mogelijkheden gaan aanbieden, zoals meerdere beleggingsprofielen bij een variabele uitkering. Volgens de Wvp kunnen in de opbouwfase meerdere beleggingsprofielen (vaak life cycles) worden aangeboden om zo optimaal aan te sluiten op de risicohouding van individuele deelnemers. In de huidige praktijk wordt dat in de uitkeringsfase echter zelden gedaan. Dat is niet logisch. Ook de AFM heeft hier in een rapport eerder dit jaar opmerkingen over gemaakt. Sommige pensioenuitvoerders werken daarom nu aan het bieden van meer mogelijkheden in de uitkeringsfase.

Een andere mogelijkheid die vaker zal worden aangeboden is om het pensioenkapitaal niet volledig om te zetten naar een vast of een variabel pensioen, maar dit op te splitsen. Een deel van het kapitaal wordt gebruikt voor de aankoop van een vast pensioen. Dit geeft deelnemers een bepaalde mate van zekerheid. Met de rest van het kapitaal wordt vervolgens een variabel pensioen aangekocht. Hiermee kunnen deelnemers profiteren van hoge beursrendementen. Onderzoek van Netspar toont aan dat een dergelijke combinatie voor deelnemers toegevoegde waarde heeft.⁵

■ AAN DE BAK

Goede keuzebegeleiding wordt in zijn algemeenheid steeds belangrijker. In de Wtp is daarom een nieuwe open norm opgenomen die vereist dat pensioenuitvoerders *‘zich maximaal inspannen om deelnemers op een adequate wijze te begeleiden bij het maken van (voorlopige) keuzes’*. Advies geven aan deelnemers mag gewoon, in tegenstelling tot wat pensioenuitvoerders nu vaak denken. Het advies moet zich echter wel beperken tot keuzes binnen de eigen regeling.

Specifiek voor de keuze vast of variabel geldt dat er veel winst valt te behalen in de keuzebegeleiding. Te veel deelnemers maken nu geen keuze en stromen door in de standaardoptie, wat vaak een vast of stabiel pensioen is. De verbeteringen aan het standaardmodel waar het Verbond van Verzekeraars en de Pensioenfederatie aan werken, zijn een eerste stap in de optimalisering van de keuzebegeleiding. Het loslaten van de vormverplichting van het standaardmodel kan een tweede stap zijn. Dit vraagt echter wel van pensioenuitvoerders dat de diverse onderdelen op een logische plek worden geïntegreerd in de klantreis en het pensioeringsproces. Geen eenvoudige opgave, maar wel een waar nu al mee gestart kan worden. Aan de bak dus! ●

Waarschijnlijk zullen pensioenuitvoerders meer variaties en mogelijkheden gaan aanbieden, zoals meerdere beleggingsprofielen bij een variabele uitkering.

⁵ <https://www.netspar.nl/publicatie/doorbeleggen-met-garanties/>.